

Anne Baba Tutumları ve Aile İçi İletişim

“Anne-baba tutumu, anne ve babanın iletişim sırasında, çocuklarına yönelttikleri tutum ve davranışlarının bütünüdür. Çocukların sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için, anne-baba tutumunu belirleyen iki temel husus vardır. Bunlardan ilki, anne-babanın çocuğa gösterdiği destek, sevgi, ilgi, kabul ve yakınlık; ikincisi de anne babanın çocuğa koyduğu kontrol yani çocuğa çizdiği sınırlardır. Bu hususların tamamı, anne-baba tutumları olarak ifade edilir. Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları doğal olarak çocukların kişilik özelliklerine ve davranış örüntülerine yansır. Anne-baba tutumlarını “olumsuz anne baba tutumu” ve “olumlu anne baba tutumu” olarak ikiye ayırabiliriz.

Anne-baba tutumlarını “olumsuz anne baba tutumu” ve “olumlu anne baba tutumu” olarak ikiye ayırabiliriz.

Olumlu Anne-Baba Tutumu

Destekleyici, Kabul Edici ve Demokratik Anne-Baba Tutumu

Bu tür ebeveyn yaklaşımında, anne-baba çocuklarını destekler ama bunun yanında sınırlarını da koymayı ihmal etmez. Ebeveyn ile çocuk arasında sözel iletişim kanalları açıktır. Çocuğuna insan olarak saygı gösterir. Onun gelişimine has,özgün davranışlar göstereceğini bilir ve bu gelişim basamaklarını izler, onlara uygun davranır. Her çocuğun kendine has, biricik ve tek olduğunu kabul eder. Çocuğun aile içinde özgür bir şekilde gelişmesine, yeteneklerini en üst düzeyde açığa çıkarmasına ve kendini gerçekleştirmesine izin verir; bunun için çocuğa yardımlarda bulunur. Çocuğun barınma, beslenme ve korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamanın yanında ona “ sevgi ” gösterir. Bu sevgi, gerçekten karşılıksızdır. Sevgi, bir yaptırım aracı olarak kullanılmaz. Çocuğa aile içinde eşit haklar tanınmıştır. Fikirlerini açıkça ifade etmesi desteklenir ve bu konuda cesaretlendirilir. Eşitlikçi ve demokratik tutum gösteren ebeveyn, çocuklarına değer verdiklerini onlara hissettirirler. Çocuklarına bu şekilde davranan eşler, kendi

aralarında da birbirlerine değer veren, birbirlerine saygı ve sevgi gösteren bir tutum içindedirler. Taraflar, çocuklarına karşı olan davranışlarında da ortak tutum içindedirler. Böyle bir ailede çocuklar, küçük yaştan başlayarak sorumluluk almaya hazır hale getirilirler. Onlara bir iş başarmanın zevki verilir. Başarısızlıkları cezalandırılmak yerine, başarıları ödüllendirilir. Bedeni ceza uygulanmaz. Böyle sağlıklı aile ortamında, çocuğa, kendi başına karar vermesi ve bu kararın sorumluluğunu yüklenmesi öğretilmiştir. Çocuğu olduğu gibi kabul eden, onu destekleyip yüreklendiren aile üyeleri, benlik saygısının tohumlarını eker. Anne baba konuya: “Bunu böyle yapmaman gerektiğini biliyordun. Gel şimdi böyle bir sorunla tekrar karşılaştığında, daha iyi nasıl ele alabileceğini birlikte tartışalım.” şeklinde yaklaşır.

EĞİTİM AİLEDE BAŞLAR

Olumsuz Anne-Baba Tutumu

Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumu

Koruma, normal bir annelik ve babalık davranışıdır. Ancak kollama ve koruma davranışını çocuğun kendini gerçekleştireceği faaliyetleri engelleyecek şekilde yaygınlaştırmak, “ aşırı himayeci ” olarak davranmak demektir. Anne-babanın aşırı koruması, çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi anlamına gelir. Bebekleştirme, aşırı korumacı yaklaşımın tipik özelliğidir. Büyümesine izin verilemeyen bu aşırı koruyucu yaklaşımda, çocuğun “toplumsal gelişimi” engellenmiş olur. Bu, çocuğun kendini tanımasını ve yapabileceklerini fark etmesini engelleyen bir anne baba tutumudur. Bu tutumla yetiştirilen çocuklarda bağımlı kişilik vardır. Dış denetim çok fazladır. Çocuk kendi başına karar vermede güçlükler yaşar. Bu tutum çocuğun bireyselleşme çabasını engellemektedir. Devamlı olarak bir yetişkinin koruma ve kollamasını arayan, öz güvenleri zayıf, girişimci olmayan, sorumluluk almaktan çekinen, kendi yapmaları gereken işleri başkalarının yapmasını bekleyen, zayıf-silik kişilikler sergileyen bireyler olabilirler.

Otoriter Anne-Baba Tutumu

Bu tutumu benimseyen aileler, baskıcı bir tutum içerisindedirler. Çocuktan kendilerine itaat etmelerini beklerler. Aile içinde korku hâkimdir ve çocuk korku ile büyür. Bu tutuma sahip olan anne ve babalar, kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi durumunda görür ve çocuğunun davranışlarını biçimlendirmeye, denetlemeye ve değerlendirmeye çalışırlar. Her türlü kararı, anne babanın kendisi verdiği için çocuktan, bir erdem olarak kabul ettikleri mutlak itaati beklerler. Bu tutumu benimseyen anne babalarda gözlenen, sabırlı ve duyarlı olma, çocukları dinleme, onların fikirlerini alma gibi çocuğu kabul edici davranışlar yoktur. Bu şekilde yetiştirilen çocuklar; daha kolay boyun eğen, korkak, otoriteye karşı çekingen, kendinden istenileni fazlasıyla yerine getiren, kendilerinden güçsüzlere karşı saldırgan, otoritenin baskısı altında kaldığında isyankâr davranan ve kural tanımayan bir kişilik geliştirebilir.

İzin Verici, Hoşgörülü Anne-Baba Tutumu

Bu anne-baba tutumunda aşırı hoşgörü ve çocuğa düşkünlük vardır. Evde patron çocuktur ve her dediği yapılır. Çocuk, daima diğerlerinin dikkatini çekmek için uğraşır ve kendisine hizmet edilmesini ister. Bu tutumla yetişen çocuklarda doyumsuzluk ve bir iç boşluk vardır. Ev içinde ve dış dünyada zayıf bir sosyal uyum gösterirler. Kuralsızlığa alışan çocuklar, okuldaki kurallarla karşılaşınca okula ve arkadaş çevresine uyum sağlamakta zorlanabilirler. Doyumsuzlukları ileride zararlı alışkanlıklar edinmemelerine neden olabilir. Bencil, sorumsuz, kırılğan, her dediğinin anında olmasını isteyen, sabırsız kişiler olabilirler. Sosyal ortama girdiğinde ve her dediğinin olmadığını gördüğünde de hayal kırıklığına uğrarlar. Bu durumda ya kendi içlerine çekilebilir ya da agresif olabilirler. Her istediklerini yaptırmayı alışkanlık haline getirdikleri için de zamanla kural tanımaz hale gelirler

Tutarsız Anne-Baba Tutumu

Anne-baba tutumları arasında en olumsuz olan tutumdur. Bu tutumda anne baba, yukarıda sayılan anne-baba tutumlarını zaman zaman uygular. Anne-babanın davranışları arasında tutarlılık yoktur. Bu tür yaklaşımda çocuk, kendi davranışları konusunda emin olamamaktadır ve davranışını anne babasının durumuna göre ayarlamak zorundadır. Tutumunu anne babasının keyifli ya da öfkeli oluşuna göre ayarlamaktadır. Tutarsız anne-baba tutumuyla yetişen çocuklar nerede ne yapacağını bilemezler. Hangi tepki ile karşılaşacağını bilemedikleri için kaygılıdırlar. Bu durum, kendilerini güvende hissetmelerini engeller. Kendi görüş ve düşüncelerini aktaramazlar. Zamanla çevrelerindeki insanlara güvenmeyen, her şeyden şüphelenen, kararsız bir kişilik yapısı geliştirebilirler.

Çocuklarda Olumlu Benlik Gelişimi

Pozitif Yaklaşım

Sağlıklı anne-baba ve çocuk ilişkisinin temelini güven oluşturur. Her anne-baba çocuğunun, öz güveni tam bir birey olmasını ister. Öz güvenin oluşumu bir süreç gerektirir ve bu noktada en büyük rol ebeveynlere düşmektedir. Aşağıdaki sunduğumuz öneriler, çocuktaki öz güven oluşumu için en temel yaklaşımlardır.

1. Kabul Gösterme: Kabul gösterme çocuğu koşulsuz, şartsız, yargılamadan kabul etmektir. Fakat çocuğun her davranışını onaylamak değildir. Çocuğun yapıcı değişimini sağlamada, sorununu çözmesini kolaylaştırmada daha sağlıklı psikolojik duruma gelmesinde, öğrenmesini cesaretlendirmede kritik öge, kabul göstermedir. Çocukla ailesi arasında sağlıklı ilişki ve iletişimin başlangıcıdır. Çocuğun potansiyelini gerçekleştirmesini sağlar.

2. Dinleme: Çocuğa kabul edildiğini göstermenin yollarından biri de dinlemedir. Anne-babalar genellikle çocuklarını dinlediklerini düşünürler oysa çocuk konuşurken sürekli uyarma, hatırlatma, önerilerde bulunma, fikir yürütme gibi müdahalelerle çocuğu aslında dinlemezler. Sorunu olan ve kendinden bir şey anlatmaya çalışan çocuğa uyarı, yargılama gibi müdahaleler çocuğun susmasına, kendisini duyulmamış gibi hissetmesine neden olur. Bu durum çocuğun ilerideki sorunlarını da anlatmamasına ve içine atmasına neden olabilir. Çocuk dinlenildiğinde önemsendiğini, kendisine değer verildiğini hisseder ve ailesi ile arasında güven duygusu oluşur. Dinleme becerisini gerçekleştirirken yapılabilecek yardımcı davranışlar da şunlar olabilir:

Sessizlik: Sessizlik kadar çocuğa konuşma olanağı tanıyan güçlü bir etken yoktur. Sadece sessiz durarak çocuğa konuşma alanı bıraktığımız için çocuk konuşmaya yönelebilir.

Empati: Empati kendini karşıdakinin yerine koyarak olaylara onun gözleriyle, onun dünyasından bakmaya çalışmaktır. Küçük yaşlardaki çocuklarla konuşurken empatinin en önemli göstergesi, diz çökerek çocukların dünyayı görüş açılarına bakmaktır.

Dürüst Olmak: Derdini anlatmaya çalışan bir çocuğa mutlaka yetişkin görüşü ya da anne-baba rolü yerine onu insan bakışı ile anlamaya çalışmak, dolayısıyla gereken cevapları vermek yerine dürüst cevaplar vermeye çalışmak daha yakın ve anlamlı olur.

Aktif Dinleme: Çocuğun söylediklerini duyduğunuza ve anladığınıza dair bir mesajdır. Bu mesaj, çocuğun söylediklerini özetleyebilir ve sorun sırasında yaşamış olduğu duyguları dile getirebilir.

3. Olumlu Pekiştirme: Anne-babanın dikkati ve ilgisi çocuklar için önemli bir pekiştiricidir. Çocuk için takdir edilme bir ödüllendirmedir. Bu yüzden çocuğun çabaları görülmeli, kendisine geri bildirim verilmelidir. Böylece çocuk başarı duygusunu da tatmış olacaktır.

4. Sınırlar-Kurallar: Çocuklar bir yönden sınırsız bir özgürlük talep ediyormuş gibi görünürler ancak diğer yandan da kendilerini güvende hissedebilmek için sınırlara, kurallara ve bunların arkasında güçlü ve istikrarlı bir şekilde duran ebeveynlere ihtiyaç duyarlar. Sınırlar çocuğun güvende olduğunu hissetmesinde oldukça önemlidir. Sınırlar ve kurallar ebeveynlerin önderliğinde, mutlaka çocukla birlikte oluşturulmalıdır. Kuralların ne olduğu, bu kurallara uyulduğunda ve uyulmadığında gelecek sonuçların neler olacağı önceden belirlenmeli ve bu, çocuk için net olmalıdır. Belirlenen sınır ve limitler içinde çocuklara seçim ve karar şansı vermek kişilik gelişimlerini olumlu yönde etkiler ve iş birliğini kolaylaştırır. Olabilecek her şeyin çocuk için öngörülebilir ve bilinebilir olması oldukça önemlidir.

5. Kaliteli Zaman ve Paylaşım: Çocukla geçirilen özel zamanlar ve paylaşımlar aile ile kurulan ilişki için oldukça önemlidir. Gün içinde sadece çocuk ile geçirilen özel zamanların olması paylaşımların artmasını, anne-baba ve çocuk arasın-da sıcak, güvenli bir ilişkinin oluşmasını sağlayacaktır. Gün içinde 20-30 dakikalık süreler bu

paylaşım için yeterli olabilir. Baş başa geçireceğiniz bu süreyi kimsenin bölmemesi, çocukla birlikte belirlenmesi önemli etkenlerdir.

6. Uygun İfade ve Yönlendirme: Çocuklarla konuşurken kullandığımız kelimeler, sesimizin tonu, vurgularımız oldukça önemlidir. Ne söylediğimiz yerine nasıl söylediğimiz daha dikkat çekicidir. Uygun ifade sağlıklı iletişimin başlangıcıdır. Ebeveynler sıklıkla çocukları uyarma, neyi yapıp neyi yapmamaları gerektiğini söyleme eğilimin-dedirtirler. Oysa yapılan uyarıların sıklığı azaldığında etkileri artacaktır. Örneğin: “Ödevlerini çabuk yap!” yerine “Akşam yemeğine kadar ödevlerini yap sonra da beraberce keyifle yemek yiyelim.” İfadesi daha uygun olacaktır. Aynı zamanda “... yapmazsan ...yapamazsın.” ifadesi yerine “...yaptığında ...yapabilirsin.” gibi cümleler daha olumlu olacaktır.

7. Önleyici Açıklamalar: Önleyici tutum, çocuğun bir davranışı yapmadan önce anne-babanın çocuğa o davranışı neden istemediğini ve bu davranışın kendilerinde somut olarak neleri engellediğini belirtmesidir. Bu açıklamayı yaparken anne-babanın yaşadıkları duyguları da ifade etmeleri çocuğun onları anlamasını kolaylaştıracaktır. Örneğin her gördüğünü isteyen ve bunu ağlayarak ifade eden çocuğa “Bugün yine alışverişe çıkacağız, geçen seferki gibi her gördüğünü istemenden hoşlanmıyorum. Gitmeden önce ne alacağımıza birlikte karar verelim.” diyerek önleyici bir açıklama

yapabilirsiniz. Böylece olumsuz davranışların ortaya çıkması engellenecek ve çocuk olumlu davranışa yönlendirilecektir. Son olarak, her olumsuz davranışı önleyen ve olumlu davranışın oluşmasını sağlayan kesin reçeteler yoktur. En önemli nokta kendinizi ve çocuğunuzu iyi tanımanız, ilişkilerinizi gözden geçirmeniz ve çocuğunuza kişiliği ile ilgili değil de davranışlarına yönelik geri bildirimler vermenizdir. Sonuç olarak, aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Doğumdan sonraki ilk yıllarda çocuğun çevresindeki en yakın, en önemli ve gereksinimlerini birinci derecede karşılayan kişiler anne ve babasıdır. Anne ve baba, çocuğun çevresiyle arasındaki önemli bir bağıdır. Çocuk ilk yıllarda anne babanın yardımıyla gereksinimlerini giderir. Onlar yoluyla dış dünyayı öğrenmeye ve anlamaya çalışır. Çocuğa yöneltilen davranış ve tutumlar, bu ilk yaşantılarında büyük önem taşır. Yine okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesi yönünde kendisine tanınan deneyim fırsatlarının değeri büyüktür. Bu dönemde çocuğun, sosyal bir birey olmayı öğrenirken aynı zamanda en küçük ayrıntısına kadar kopya edeceği bir modele gereksinim duyduğu unutulmamalıdır.

